

ВІДГУК

*офіційного опонента кандидата економічних наук, доцента Болдирєвої Людмили Миколаївни на дисертаційну роботу **Захарченко Олени Григорівни** на тему: «Енергетичний менеджмент логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах», представлену до захисту у спеціалізованій вченій раді К 18.819.03 у Таврійському державному агротехнологічному університеті Міністерства освіти і науки України на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)*

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Серед чисельних продуктових підкомплексів агропродовольчого сектора економіки виділяється олійнопродуктовий, до складу якого входять як виробники соняшника, сої, рапсу та інших олійних культур, так і переробні підприємства, які продукують, зокрема рослинні жири. Головною олійною культурою в Україні по праву вважається соняшник.

Важливим напрямом підвищення ефективності агропродовольчого сектора економіки, і зокрема, олійнопродуктового підкомплексу є логістика виробництва і збуту соняшника. Енергетичні потоки у логістиці соняшника формуються у процесі руху енергоресурсів (паливного, електроенергії та ін.) при закупівлях матеріально-технічних ресурсів, вирощуванні соняшника, збиранні насіння, а також під час його зберігання, транспортування та збуту.

Відсутність або недостатня забезпеченість енергоресурсами спричиняє значні збитки національному господарству держави. На сьогоднішній день енергозбереження та енергоефективність займають одну з ключових позицій у розвитку економіки та ринків споживчих послуг і матеріалів. Тому й являються перспективним напрямом наукових досліджень.

Управління енергетичною ефективністю логістики соняшника є складовою забезпечення конкурентоспроможності цієї продукції на вітчизняному та світовому ринках. Важливими напрямками енергозбереження є: закупівельна логістика ресурсів, необхідних для вирощування соняшника; логістика виробництва, зокрема, транспортно-збиральні процеси; логістика складування насіння соняшника та управління їх запасами; логістика збуту насіння соняшника, зокрема, транспортно-логістичні процеси.

Актуальним залишається питання підвищення енергетичної ефективності логістичних процесів при виробництві та збуті насіння соняшнику, адже зменшення питомих енерговитрат на зазначених процесах дозволяє скоротити собівартість продукції й відповідно забезпечити її конкурентоспроможність на ринках.

До невирішених раніше питань варто віднести необхідність уточнення структури логістичної системи вирощування і збуту насіння соняшника, проведення досліджень чинників підвищення енергетичної ефективності вирощування цієї культури в сільськогосподарських підприємствах.

Дисертація Захарченко Олени Григорівни на тему «Енергетичний менеджмент логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах» присвячена дослідженню основних теоретико-методологічних, методичних і науково-практичних аспектів енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах, містить пропозиції щодо їх вдосконалення та подальшого розвитку. У зв'язку з цим дисертаційна робота є актуальною і своєчасною для підтримки агропродовольчого сектору економіки.

Дисертація відображає результати досліджень, виконаних у межах плану науково-дослідних робіт Таврійського державного агротехнологічного університету: 2007–2010 рр. – «Мікроекономіка соціально-економічного розвитку АПК» (номер державної реєстрації 0107U008974) та 2011-2015 рр. – «Методологія та практика соціально-економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0111U002555).

Таким чином, необхідність поглиблення теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо процесів енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах визначає актуальність, наукове та практичне значення роботи, що опонується.

2. Ступінь обґрунтування і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі Захарченко Олени Григорівни є теоретично обґрунтованими, містять елементи наукової новизни, зокрема з напрямку розвиток енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах. Авторкою розроблено та запропоновано методичний інструментарій обґрунтування сценаріїв енергетичного менеджменту логістичних систем виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах, обґрунтована оптимізація енерговитрат в логістичних системах виробництва і збуту насіння соняшника, розроблено методичні засади формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на принципах енергозаощадження, що реалізуються через створення енергоощадної логістичної інфраструктури.

Варто відзначити змістовність та логічність побудови викладеного матеріалу. У роботі коректно сформульовано гіпотезу дослідження. Архітектоніка роботи дозволяє чітко простежити взаємозв'язок між завданнями, результатами і загальними висновками дослідження. Структура і зміст дисертації свідчать про комплексний характер дослідження.

Рекомендації дисертаційної роботи характеризуються науковим рівнем обґрунтованості, досягнутого внаслідок широкого вивчення теоретичних і методичних положень, узагальнення економічних публікацій, список яких

включає 216 найменувань. Достовірність результатів дисертаційної роботи базується на опрацюванні відповідних законодавчих та нормативно-правових актів України, які регулюють процеси розвитку сільськогосподарських підприємств, матеріалів державних статистичних органів і публікацій у періодичних виданнях, офіційних матеріалів Державної служби статистики України, аналітичних оглядів та звітних даних Міністерства аграрної політики та продовольства України, матеріалів статистичної звітності головного управління статистики у Запорізькій області та сільськогосподарських підприємств.

Робота насичена цифровим даними та графічно інтерпритована, що сприяє ефективному сприйняттю викладеного дисертаційного матеріалу. Достовірність результатів дисертаційної роботи також підтверджується використанням наукових положень фундаментальних і прикладних досліджень, зокрема економічної теорії, управління підприємствами, стратегічного управління, маркетингу, планування та прогнозування, менеджменту, логістики. Крім того, обґрунтованості і достовірності висновків сприяло широке застосування різних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: абстрактно-логічний, статистико-математичний, монографічний, когнітивне моделювання, економіко-математичне моделювання, динамічний норматив, сценарний аналіз, метод граничного аналізу, закон спадної граничної продуктивності, метод дерева рішень, метод гілок і меж, індукція та дедукція, аналіз і синтез, графічний і табличний методи, порівняння.

У всіх розділах роботи присутній власний доробок автора щодо вирішення наукової проблеми розвитку енергетичного менеджменту логістичних систем виробництва і збуту насіння соняшник. Мета і завдання дисертації сформульовані чітко і логічно поєднані. Об'єкт і предмет взаємопов'язані та визначають напрями дослідження. Структура та зміст роботи відповідає поставленим завданням.

Обґрунтованість результатів дослідження, їх практичну цінність засвідчує апробація на 12 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних

конференціях, у роботі яких брала участь дисертант.

3. Оцінка змісту та наукової новизни дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Захарченко О.Г. «Енергетичний менеджмент логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах» відповідає вимогам, що пред'являються до робіт такого типу.

Дисертація за змістом, сутністю, структурою та оформленням відповідає вимогам, встановленим до кандидатських дисертацій економічного профілю, містить вступ (с. 3-11), три розділи (с. 12-187), висновки (с. 188-190), список використаних джерел (с.191-215).

У вступі роботи подано актуальність теми, окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульована мета і визначені завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, висвітлено наукову новизну отриманих результатів, наведено практичне значення одержаних результатів, зазначено особистий внесок здобувача, показано апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади енергетичного менеджменту логістичних систем сільськогосподарського виробництва» (с. 12-56) висвітлено теоретико-методичні основи формування логістичних систем виробництва і збуту насіння соняшника сільськогосподарських підприємств; охарактеризовано методичні засади енергетичного менеджменту логістичних систем сільськогосподарських підприємств; наведена система показників енергетичної ефективності виробництва насіння соняшника.

У цілому зміст першого розділу насичений авторськими узагальненнями, чітко прослідковується позиція дисертанта щодо проблемних теоретичних засад енергетичного менеджменту логістичних систем сільськогосподарського виробництва.

У другому розділі «Ефективність використання енергоресурсів у логістичних системах виробництва і збуту насіння соняшника сільськогосподарських підприємств» (с. 57-117) продіагностовано результативність функціонування логістичних систем виробництва і збуту насіння соняшника; виконано оцінку енергоспоживання в логістичних системах виробництва і збуту насіння соняшника; проаналізовано ефективність використання пального на механізованих процесах вирощування соняшника

Заслуговує на увагу дослідження економічної оцінки енерговитрат за період 2011-2015 років, у результаті якого авторкою встановлено, що між прямими витратами палива та розміром земельного ресурсу не існує пропорційної функціональної залежності (масштабність посівної площі культури характеризується циклічністю питомих витрат палива); виявлення підпорядкованості питомого розміру витрат палива дії ефекту масштабу; проведений детальний аналіз залежності енерговитрат від площі посіву культури за допомогою виробничої функції. Виконаний аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, який дозволив виявити ряд параметрів та факторів, на базі яких була складена когнітивна карта, що відображає топологію та напрямки взаємозв'язків. Саме за допомогою когнітивного моделювання середовища функціонування логістичних систем сільськогосподарських підприємств були встановлені ключові фактори: технічна оснащеність, повнота і своєчасність агротехнічних операцій, нормоутворюючі чинники, транспортне забезпечення.

Таким чином, аналітичний розділ носить комплексно-системний характер, зокрема насичений аналітичними даними, що характеризують досягнутий рівень ефективності використання енергоресурсів у логістичних системах виробництва і збуту насіння соняшника сільськогосподарських підприємств.

У третьому розділі «Розвиток енергетичного менеджменту логістичних систем виробництва і збуту насіння соняшника» (с. 118-187) запропоновано сценарії енергетичного менеджменту логістичних систем виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах обґрунтовано оптимізацію енерговитрат в логістичних системах виробництва і збуту насіння

соняшника, розроблено методичні засади формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на принципах енергозаощадження.

У цілому третій розділ насичений авторськими розробками. Пропозиції носять прикладний стратегічний характер, мають належне фінансово-економічне та обліково-аналітичне обґрунтування щодо прийняття управлінських рішень.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що використана дисертантом аргументація у теоретичному, методичному та прикладному аспектах дослідження забезпечує наукову обґрунтованість дисертаційних положень, висновків і рекомендацій.

Серед наукових результатів, що розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваного науково-практичного завдання та характеризують новизну роботи, слід виділити найбільш суттєві:

автором удосконалено понятійно-категоріальний апарат шляхом введення терміна «енергетичний менеджмент логістичної системи», який на відміну від існуючих трактується як управління енергетичними потоками в логістичній системі при виконанні логістичних операцій у процесі постачання ресурсів, виробництва та збуту продукції (надання послуг) (С.36-37);

заслуговують на увагу методичні підходи до формування системи показників енергетичної ефективності виробництва насіння соняшника, яка на відміну від існуючих включає такі показники: енергоємність виробництва насіння соняшника; енергоємність технологічної операції при вирощуванні соняшника; технологічна енергоємність вирощування соняшника; енергоємність обслуговування виробництва насіння соняшника; енергоємність управління виробництвом насіння соняшника; енергоозброєність праці при вирощуванні соняшника; енергооснащеність вирощування соняшника; електрооснащеність вирощування соняшника; електроозброєність праці при доробці насіння соняшника (С.49-53);

вагомим внеском автора являються удосконалені науково-методичні засади моделювання функціональної залежності обсягів виробництва насіння

соняшника від площі посіву та енерговитрат, що, на відміну від існуючого, базуються на методичних підходах макроекономічної моделі виробничої функції Кобба-Дугласа і враховують еластичність виробництва насіння соняшника як за розмірами площі посіву, так і за витратами пального (С.84-87);

важливе значення для обліково-аналітичної теорії має авторська розробка методичного інструментарію обґрунтування сценаріїв енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника, який на відміну від існуючих підходів передбачає застосування методу динамічного нормативу, методу сценарного планування та формування діагностичної моделі (С.126-133);

практичне значення мають методичні основи оптимізації обсягів площ посіву соняшника в сільськогосподарських підприємствах за енергетичним критерієм, які відрізняються від існуючих підходів тим, що ґрунтуються на законі спадної граничної продуктивності та принципах граничного аналізу (С.140-150);

науковою новизною відзначаються обґрунтована сутність і структура логістичної системи виробництва та збуту насіння соняшника, яка включає такі підсистеми: логістична підсистема постачання ресурсів для виробництва та збуту насіння соняшника; логістична виробнича підсистема вирощування соняшника; логістична підсистема зберігання насіння соняшника; логістична підсистема збуту насіння соняшника; транспортно-логістична підсистема виробництва та збуту насіння соняшника; логістична інформаційна підсистема виробництва та збуту насіння соняшника (С.23-27).

У цілому зазначимо, що опонована дисертація є завершеною науковою працею. Дисертаційний матеріал викладено логічно та послідовно. Висновки підтвердженні ґрунтовними розрахунками. Робота насичена теоретико-методичним та аналітичним матеріалом. Опрацьовано значний обсяг аналітичних даних, застосовано різні методи дослідження, що дозволило зробити ґрунтовні висновки та розробити пропозиції щодо розвитку енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння

соняшника в сільськогосподарських підприємствах.

4. Практичне значення роботи і використання результатів дослідження

Результати дослідження мають важливе значення, яке полягає у розробці пропозицій з розвитку енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах.

Розроблені у дисертаційній роботі напрями вдосконалення знайшли практичне застосування. Зокрема, пропозиції дисертанта зі створення енергоощадної логістичної інфраструктури, оптимізації площ посівів соняшника та вантажопотоків на перевезенні насіння соняшника розглянуті й схвалені в сільськогосподарських підприємствах і сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах управлінням агропромислового розвитку Мелітопольської районної державної адміністрації Запорізької області (довідка № 01-26/021 від 27.01.2017 р.). Рекомендації з формування логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника для діагностики логістичних підсистем з метою мінімізації логістичних і енергетичних витрат та методичні підходи до розробки сценаріїв енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника використовуються у діяльності ТОВ «Агрофірма МИР» Мелітопольського району Запорізької області (довідка №17 від 19.01.2017 р.). Пропозиції з економії пального при виробництві та транспортуванні насіння соняшника, впровадження системи показників енергетичної ефективності мають практичне значення і взято до використання в діяльності в ПП «Злак» Мелітопольського району Запорізької області (довідка №5 від 18.01.2017 р.).

Результати наукових досліджень з проблематики енергетичного менеджменту та логістики сільськогосподарських підприємств використовуються у навчальному процесі Таврійського державного

агротехнологічного університету при викладанні дисциплін «Логістика», «Стратегічне управління підприємством», «Інженерний менеджмент» та «Мікроекономічний аналіз» (довідка №22-65/1 від 23.01.2017 р.)

5. Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях

Найважливіші теоретичні та практичні досягнення О.Г. Захарченко опубліковано у 22 наукових працях, з них 10 – у наукових фахових виданнях (у тому числі одна з них включена до міжнародних науко метричних баз), 12 тез доповідей – у матеріалах і збірках міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 4,2 друк. арк., з яких 4,0 друк. арк. належать особисто автору. Це цілком відповідає вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового звання кандидата економічних наук.

6. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Автореферат містить загальну характеристику дисертаційної роботи, основний зміст роботи (за розділами), загальні висновки, список опублікованих праць за темою дисертації, анотації. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Висновки та рекомендації, опубліковані в наукових працях і авторефераті, частково відрізняючись деталізацією викладу, проте у сутнісному відношенні є ідентичними.

7. Дискусійні питання та зауваження

Поряд із позитивними сторонами дисертаційної роботи, вона містить певні дискусійні положення:

1. У роботі подана порівняльна характеристика методів оцінки енерговитрат при виробництві сільськогосподарської продукції (табл. 1.4), зокрема, й біоенергетична оцінка. Втім, у подальшому використанню цього методу оцінки енерговитрат при вирощуванні соняшника у досліджуваних аграрних підприємствах належної уваги не приділено.

2. Варто зазначити внесок здобувача у розвиток аграрної економічної науки у вигляді обґрунтування, зокрема, й системи показників енергетичної ефективності виробництва насіння соняшника та розробки методичних підходів визначення цих показників (підрозділ 1.3). На наш погляд, робота виграла, якби у другому розділі були здійснені розрахунки зазначених показників для досліджуваних господарств.

3. У межах вивчення логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника значна увага приділена дослідженню рівня енерговитрат у логістичній виробничій підсистемі та транспортно-логістичній підсистемі. Втім, менша увага приділяється з'ясуванню енергетичної ефективності функціонування інших підсистем логістичної системи, зокрема, що стосуються закупівель матеріально-технічних ресурсів для вирощування соняшника, зберігання зазначених ресурсів і виробленої продукції, управління запасами, логістики збуту.

4. Розглядаючи питання забезпечення ефективного використання пального на механізованих роботах при вирощуванні соняшника (підрозділ 3.3), здобувач досить детально зупиняється на технічних аспектах підвищення продуктивності машинно-тракторних агрегатів у рільництві як чинника енергоефективності, залишаючи поза увагою оцінку економічної ефективності зазначених пропозицій.

5. У роботі, чи не вперше в агроекономічній науці, привертається увага до формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на засадах енергозаощадження (підрозділ 3.3). При цьому, на наше переконання, варто було б повніше використати систему принципів енергетичного

менеджменту і вибудувати цілісний методичний підхід до концепції енергоефективності зазначених кооперативів.

Втім, наведені зауваження суттєво не впливають на одержані в процесі дослідження наукові результати, висновки, рекомендації, не зменшують загальної наукової та практичної цінності дисертаційної роботи та не відображаються на загальній високій оцінці роботи Захарченко О.Г.

8. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Захарченко Олени Григорівни на тему: «Енергетичний менеджмент логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах» є комплексною науковою працею, у якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні положення для вирішення наукового завдання з розвитку енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах. Робота виконана на належному науково-теоретичному рівні, текст викладений грамотно та послідовно, її зміст розкриває обрану тему дослідження і забезпечує досягнення поставленої мети.

Дисертація здобувача в цілому відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.).

9. Загальний висновок

Оцінюючи дисертацію в цілому, варто відзначити, що вона є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, відзначається новими підходами до виконання наукових завдань, що полягають у розробці заходів з розвитку енергетичного менеджменту логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах.

Зміст і оформлення дисертації Захарченко Олени Григорівни на тему: «Енергетичний менеджмент логістичної системи виробництва і збуту насіння соняшника в сільськогосподарських підприємствах» та наявні в ній науково-практичні результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) та чинним вимогам, що встановлені Міністерством освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у відповідності з вимогами пп. 9, 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Захарченко Олени Григорівни – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і логістики
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка

Л.М. Болдирева

Перший проректор – проректор
із науково-педагогічної роботи
д.т.н., доцент

Б.О. Коробко

21 червня 2017 р.